

מנחות ג היא שיחת

נושאים לשיחה ודין
לקחת מדף הגמרא אל משעולי החיים

שיעורי "היא שיחת" מיועדים ללומדי הדף היומי המבקשים להעשיר את הלימוד עם נושא מעניין לקחת הביתה".

הם כוללים נושאים לדין, פולמוסים, חיזוקים, לקחים, קושיות, הקשרים לפרשת השבוע והמועדים, ועוד ועוד.

מטרת השיעורים לעורר שיח תורני גם לאחר השלימוד הסתיים. בבית או בעבודה, עם האשה או הילדים, בשבתך בביתך ובלכתך בדרך.

חיזוק | מעלת החזרה

רק לפני יומיים הבטחנו למסכת זבחים בעיניים נוצצות "הדרן עלך" "דעתן עלך" "לא תתנשי מינך", והנה אנו זוכים ללמוד דף העוסק בחזרה מהירה על מושגים עיקריים ממסכת זבחים; דיני עולת העוף, חטאת העוף, זבחים קדשים קלים וקדשי קדשים, סוגי הבהמות לקרבנות השונים וכו'.

זאת הזדמנות לעסוק במצווה הגדולה של ה"חזרה".

המדרש שמואל מדקדק מדוע אחד מקנייני התורה הוא "בעריכת שפתים" ולא "בהוצאת שפתים" כלישנא דקרא "חיים הם למוצאיהם", וביאר שבא התנא לרמז שלא די במה שיוציאם בפיו פעם או שתיים, רק צריך שיחזור אותו פעמים רבות עד שתהא ערוכה בפיו ובשפתיו, וכן מצינו "תנא מיניה ארבעים זימנין ודמי ליה כמאן דמנחא ליה בכיסתיה". עכ"ל.

הגמרא במגילה מספרת שאמימר ישב ביום פורים בבית המדרש והמתין לתלמידים שיגיעו לשמוע את השיעור, נטה היום להחשיך ועדיין לא בא אף אחד, חוץ מרב אשי. שאל אמימר את רב אשי "מדוע לא הגיעו התלמידים?" אמר רב אשי "שמא עסוקים הם בסעודת פורים", טען אמימר: וכי לא יכלו לסעוד סעודת פורים בלילה? השיב רב אשי: וכי לא שמעת את דברי רבא שסעודת פורים נאכלת רק ביום ולא בלילה?! אמר לו: כך אמר רבא?! השיב לו: הן. "תנא מיניה ארבעין זימנין ודמי ליה כמאן דמנח בכיסיה".

מה אנו היינו עושים אילו היה מתברר לנו לקראת סוף יום פורים שהסעודה שסעדנו בלילה לא הוציאה אותנו ידי חובתנו?

הרי לבטח היינו רצים במהירות לביתנו לקיים את מצוות היום! אבל אמימר, היה לו משהו בוער יותר: לשמוע את ההלכה הזאת מרב אשי שוב ושוב, ארבעים פעם, עד שתהא 'מונחת בכיסו', ורק אחר כך הלך לקיים את סעודת היום.

הרחבה | "שווא עבוד אלקים" בחזרה המאה ואחת...

בהפטרת שבת הגדול אומר הנביא 'ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין

עובד אלקים לאשר לא עבדו', והקשו חז"ל בחגיגה ט ע"ב - היינו צדיק היינו עובד א-להים, היינו רשע היינו אשר לא עבדו! ותירצו: עבדו ולא עבדו - תרוייהו צדיקי גמורי נינהו. ואינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד. - אמר ליה: ומשום חד זימנא קרי ליה לא עבדו? אמר ליה: אין, צא ולמד משוק של חמרין: עשרה פרסי - בזווא, חד עשר פרסי - בתרי זוזי. [עד עשרה פרסאות ישכיר לך אדם חמורו בזווא אחד, שכבר נהגו כן, ואם תאמר לו לילך פרסה יותר - יבקש שני זוזים].

והקשה רבינו אהרן קוטלר הרי מדובר כאן שבזמן שהאחד לומד את הפעם המאה ואחת אין השני מתעסק בדברים בטלים, דא"כ היינו 'לא עובד אלקים' שעובר על בטול תורה, ובהכרח מדובר שהשני גם כן לומד אלא שהפסיק לחזור והתחיל ללמוד עניין חדש, ואעפ"כ נחשב הוא 'אשר לא עבדו' מחמת שלא חזר מאה פעמים ואחד.

ויסוד הדבר הוא, אהבת תורה, שהלומד מאה פעמים עושה כפי המנהג הרגיל, שזהו השלמת החזרה לחזור מאה פעמים, אבל המוסיף וחוזר עוד סימן הוא שהוא מלא באהבה ותשוקה וזריזות לחזור שוב ושוב על תלמודו, כי הם חיינו ואורך ימינו.

תלמידו הגאון רבי הלל זקס זצ"ל היה מוסיף: דהנה לשון הפסוק באותה הפטרה נוראה "חזקו עלי דבריכם אמר ה', ואמרתם מה נדברנו עליך, אמרתם שוא עבוד אלקים וגו'", ושאל הגר"ה איך יתכן שהם הכחישו בתחילה 'מה נדברנו עליך' איך יתכן ששכחו דיבורים כאלו חריפים "שווא עבוד אלקים". וביאר הגר"ה "שלשון 'עבוד אלקים' כאן הוא באותה משמעות של 'בין עובד אלקים לאשר לא עבדו' שכתוב בפסוקים הסמוכים שם, וכשם ש'עובד אלקים' היינו חוזר מאה פעמים ואחת, כמו"כ מה שאמרו 'שוא עבוד אלקים' היינו שאמרו ששווא הוא לחזור שוב ושוב מאה פעמים ואחת לאחר שכבר חזרו מאה פעמים, וע"ז תבע אותם הקב"ה 'אמרתם שוא עבוד אלקים!' והדברים מבהילים!

סיפור | על מה התפלא הרב אלישיב

סיפר זקני רש"ש לוי"ן זצ"ל: "גיסי מרנא הגרי"ש אלישיב זי"ע אמר לי הרבה פעמים שהוא מתפלא למה אין רגילים בישיבות הקדושות לחזור הרבה על הלימוד, 'הלא החזרה היא כל כך מתוקה... הרי בפעמים הראשונות ישנו עדיין קושי בהבנת הסוגיות ובישוב כל הקושיות...'

זיאולוגיה | תפקידו של הזנב והאליה

בגמרא מבואר שאנשים לא מבדילים בין כבש לכבשה מפני שהאליה מצניעה את הזכרות והנקבות, אבל בין שעיר לשעירה מבדילים מפני "דאין לה זנב" (כלשון רש"י). מבואר שהזנב משמש (גם) לצניעות ערוות בעלי החיים.

והנה, חז"ל אמרו שגם לאדם קודם החטא היה זנב מעיקרא (וכמו שגילו הרופאים לאחר אלפי שנים שיש לנו עצם הזנב שהוא מקום צמיחת הזנב שהיה לאדם). ואולי הדברים קשורים זה בזה, שמכיון שהיו ערומים היה שימוש של צניעות בזנב אך מאחר שהקב"ה הלבישם במלבושים שוב לא היה צורך בזנב.

וורט | מדוע לוותי צמח זנב

והנה, וותי הרשעה צמח לה זנב. אולי משמעות העונש בזה שהיא מיועדת להיות ערומה, כפי שתבע אותה אחשוורוש, כנגד מה שהפשיטה בנות ישראל. נמצא, שהיא ביקשה להימנע מלבוא ערומה מחמת הזנב, אך באמת אחשוורוש סבר שאדרבה זהו סימן שהיא צריכה להיות ערומה.

[עוד יש לומר, למ"ד שהאשה נוצרה מן הזנב שהיה לאדם. שמכיון שוותי מרדה בבעלה, הראו לה שהיא עשויה מן הזנב].

מעניין לדעת | כבשה שחורה או עז לבנה

אנו לומדים בדף שלנו שסתם כבשים הם בצבע לבן. אמנם לפעמים אפשר לסבור שהכבש הוא עז מפני ש"אמרי דיכרא אוכמא הוא" - הוא כבש שחור.

אנו מוצאים כאן את המושג "כבש שחור", המוכר לנו מהביטוי "כבשה שחורה": מכיון שרוב הכבשים הן לבנות, נחשב ה"כבשה השחורה" ליוצאת דופן לרעה. מכאן התיאור לכל מי שמופלה לרעה או יוצא דופן בחוסר התאמתו לכלל העדר.

אמנם צריך לדעת שהצבע השחור נחשב בתורה לשבח ולא לגנאי. אדרבה, שלמה המלך משבח את הרעיה "שערך כעדר העיזים שגלשו מן הגלעד" - כלומר, שערך בצבע שחור כצבע העיזים, לעומת השיניים הלבנות "כעדר הקצובות (רחלות) שעלו מן הרחצה".

ודוקא לאחר שהדברים מחוורים כשמלה עוזבים אותה לסוגיא אחרת... הלא דוקא אז החזרה מתוקה, לחזור שוב ושוב על הדברים המאירים...

ונאים הדברים למי שאמרם, כי הגריש"א היה מרגיש מאד מאד במת'קות התורה, והיה חוזר ומשנן בשפתיים דולקות ובשפה ברורה, וכנודע בשערים...

למדנות | "גלגל" בדברי רש"י

רש"י שואל מדוע לגבי שוחט קדשים קלים בדרום לשם קדשי קדשים ביארה הגמרא שאין "מעשיה מוכיחין עליה" משום שיתכן שאלו הם באמת קדשי קדשים והוא עובר ושוחטם שלא במקומם, ואילו לגבי מזה חטאת העוף למטה לשם עולה אנו אומרים ש"מעשיה מוכיחים עליה" שאין מחשבתו כלום ואין זו עולה, הרי יתכן שזאת באמת עולת העוף אלא שהוא עובר ומזה ממנה שלא כדינה ולא במקומה!

וביאר רש"י שאיננו מחזיקים אותו בשני איסורים, שגם עובד למטה, שלא במקומה וגם עושה בה הזאה שלא כהלכתה במיצוי.

וצריך להבין, מה בין איסור אחד לשני איסורים, מדוע בזה אנו חושדים בו ובזה איננו חושדים בו? מי פוסק בסכינא חריפא לקבוע במה הכהן חשוד ובמה איננו חשוד?

במבט ראשון כוונת רש"י לומר כך: הרי איסור אחד הוא ממה נפשך עבר, או שהוא מקריב קדשים קלים במחשבת שלא לשמה (ועובר על המצוה לעשות העבודות לשם הקרבן) או שהוא מקריב קדשי קדשים בצד דרום. לכן נחשב הדבר שאין כאן "מעשיה מוכיחין" כי אין סיבה לחשוב שעבר איסור זה ולא אחר.

אבל כאשר אנו דנים אם נסבור שהוא עבר עבירה אחת, להקריב חטאת העוף שלא לשמה, או שתי עבירות, להקריב עולת העוף למטה ובהזאה, עלינו להניח שהוא עבר רק עבירה אחת.

אמנם, כשנתבונן, יש כאן "גלגל": הרי עד כמה שאין חושדין בו שהוא עבריין אז אין כאן כלל איסור במחשבת שלא לשמה, כי הרי זו מחשבה כוזבת ש"מעשיה מוכיחים עליה" שאין בה כלום. אם כן, מדוע אנו חושדים בו שהוא שוחט מחוץ למקומו. ואמנם אם יש מקום לחשוד שהוא שוחט חוץ למקומו אזי ממילא המחשבה איננה ניכרת וממילא גם אילו החשד איננו נכון הוא חטא במחשבת שלא לשמה, אבל אין "יתחיל הגלגל"? למה איננו מניחים שהוא איננו חוטא כלל, וממילא מחשבתו ניכרת שאיננה נכונה וממילא אין כאן איסור כלל.

אולי מוכח מכאן שגם "מחשבה דמינכרא" שאיננה פוסלת מ"מ עובר בזה עבירה. וצ"ע.

שהיה משיבו, חוץ מזקן אחד שהיה מפטפט כנגדו ואמר: משה רבינו אוהב ישראל היה, ויודע שעצרת יום אחד הוא, עמד ותקנה אחר שבת כדי שיהו ישראל מתענגין שני ימים”.

וצריך להבין מדוע פטפטו שמשה רבינו היה אוהבן של ישראל, הלא היו יכולים לומר שהקב”ה אוהב ישראל הוא, כי נער ישראל ואוהבהו, ולכן תקנה אחר השבת כדי שיתענגו ב’ ימים. אלא משמע שהיה פשוט שמצד דיני הקב”ה אין מצוות שאינן “בעצם” אלא מצד סיבה צדדית].

עכ”פ מהר”י ענגיל זצ”ל בספרו לקח טוב כלל ח’ מאריך בנידון זה, ומביא את הגמרא שלנו כמקור שיש גזירה מן התורה שהרי רש”י כתב בדף שלנו שטעם הפסול משום “שמה יאמרו מותר לשנות בקרבנות”.

אך אילולי דבריו הקדושים היה נראה לדחות, שהרי כאן אנו עוסקים אליבא דרבי שמעון דדריש טעמא דקרא, כמו שביארה הגמרא לעיל ב,ב, ולשיטתו שפיר אפשר לחלק בין מחשבא דמינכרא למחשבה שלא מינכרא, אבל לחכמים יתכן דלא שייך גזירה מן התורה.

דוגמא לדבר: הרמב”ם כתב במורה נבוכים בטעם הרבה מן המצוות שהן בשביל להרחיק מעבודה זרה ודרכיה, וכי בגלל זה נחשיב המצוות הללו כ”גזירות מן התורה”, הרי אין זה אלא טעם המצווה ולא מהותה, והוא הדין בנידון דידן דאיירינן בטעמא דקרא ולא בהגדרת מהות הדין.

העמקה | האם כוונה היא מודעות הלב או הרהור המילים בפועל

הגמרא אומרת שאם כיון “לשום מרחשת” הרי “במנא קא מחשב” ואין בדבריו כלום. והנה, רש”י הקדים בתחילת הסוגיא שכל המחשבות כאן הן בדיבור, אבל דעת הרמב”ם שהן במחשבה, כלשון הגמרא בכל הסוגיא, ואם כן צריך להבין איך שייך שאדם יחשוב שהמנחה תהא כלי מרחשת. מה תוכן יש במחשבה זו.

והנה, יש לחקור האם פירוש המילה “כוונה” היא “עשייה מתוך מודעות למשמעות המעשה”, כמו ה”מכוין” לעשיית מלאכה בשבת, שאינו צריך לומר בליבו “הריני מכוון לתלוש המחובר” אלא כל שתלש המחובר מתוך **מודעות** למשמעות המעשה, שהוא תולש בזה המחובר, הוי “מתכוין לתלוש”. או **דילמא** שהכוונה לייחוד המעשים למצוה או לקרבן צריכה להיות **מחשבה בפועל** “הריני עושה זאת לשם מצוה” וכדומה.

ולכאורה, אם כוונת הלב היא “מודעות למעשה”, אזי צדקנו בשאלתנו: לא שייך כאן מודעות שהמנחה היא מרחשת. אבל אם ננקוט שכוונה היא “ציור המילים במוחו” כמו “הרהור התפילה”, שוב לא קשה, כי מדובר ש”אומר במוחו” את המילים “הריני מכוון בקמיצת מנחת מחבת זו לשום מרחשת” וממילא אין כאן מחשבה למנחת מרחשת אלא למרחשת עצמה.

מי שביקש ממני את גליון “טעימות” לזבחים דף ג, שם הארכתי בנידון

כך שהביטוי “כבשה שחורה” יכול להתפרש כמחמאה. דווקא “עז לבנה” יכולה לשמש כביטוי למי שהוא שונה לגריעותא...

הידעת | באיזה צבע היה המשכן מבחוץ

רוב ציורי המשכן מציירים את המשכן כשהוא צבעוני מבחוץ. אבל האמת שהוא היה בצבע... שחור! צבע יריעות העיזים. יריעות בוהקות בצבען השחור העז.

בימינו, אפשר למצוא בחוות העיזים - עיזים רבות לבנות, אבל בזמן הגמרא היו העיזים שחורות, וכמתבאר בקטע הקודם.

והנה, חז”ל אמרו שקרסי הזהב היו נראים כמו כוכבים בלילה. ותמוה, הרי בין הקרסים לא נשקף אוויר השמיים, אלא יריעות האוהל, שהרי יריעות העיזים היו עודפות ביריעה אחת על היריעות התחתונות, ואותו עודף רוחב שביריעות העיזים, נחלק חציו למזרח וחציו למערב, כמבואר בשבת צח ב, ואם כן, לא היתה יריעת עיזים מקבילה ליריעה שמתחתיה, אלא מסתיימת בחצי רחבה של היריעה התחתונה, וממילא לא היו הקרסים של יריעות התחתונות כנגד הקרסים של יריעות העיזים, אלא משוכים מהם שתי אמות, וכן כתב הגר”ח קנייבסקי צוק”ל בביאורו ל”ברייתא דמלאכת המשכן” (ג, ג), ואם כן אין הרקיע נראה במקום הקרסים!

עוד צריך להבין שהרי עבודת פנים נעשית תמיד ביום, ואם כן אין כאן כלל מראה של “כוכבים בלילה”, שהרי השמיים שנשקפו מבעד לקרסים היו מוארים ולא חשוכים.

שמעתי לבאר בשם **הגאון רבי דוד זונאבנד** שליט”א שהרי יריעות האוהל היו מעיזים, והעיזים הן בצבע שחור עז, וממילא כאשר ראו את קרסי הזהב בתקרת המשכן, שביניהם נשקפות יריעות האוהל השחורות, היה זה ככוכבים מאירים בלילה.

נידון | האם שייך “גזירה” מן התורה

רש”י מפרש הטעם שלפי רבא ורב אשי “מחשבה דמינכרא שהיא שקר” פסל רחמנא “שמה יאמרו מותר לשנות בקרבנות”.

והנה, יש נידון רחב באחרונים האם איסורי תורה מוכרח שיהיו איסורים “בעצם” או שיתכן איסורים האסורים מן התורה מפני הגזירה שלא יבואו לאיסורים חמורים וכדומה.

[והנה, בהמשך המסכת (סה, א) אומרת הגמרא שהצדוקים טענו שחג השבועות לעולם יחול ביום ראשון, ממחרת שבת קודש. “ניטפל להם רבן יוחנן בן זכאי ואמר להם: שוטים, מנין לכם? ולא היה אדם אחד

לחיים ולא היה עוד איש שם בבית.

למחרת כשבאו אנשי העיר לסליחות, ניגש הגבאי לחייט שפניו היו עדיין סמוקות ואדומות מהיין שרף ששתה בלילה ושאל אותו לפשר מעשהו. אמר לו: שמע, אני חייט במקצועי וב"ה שהיתה פרנסתי מצויה ויהי היום והתחיל להתמעט פרנסתי מחמת שפריץ אחד פיטר אותי ואח"כ עוד פריץ וכך ירדתי מדחי אל דחי, ואמרתי בלבי "אם כן אתחיל למעט מתפילותי לפני אדון הכל", וכך בכל עת שפיטרו אותי מעבודתי והתמעטה פרנסתי יותר ויותר הורדתי תפלה אחת מסדר התפלה או מסדר פרקי תהלים שהייתי רגיל וכן הלאה עד שפרנסתי נתמעטה מאד מאד.

אך כעת שהימים נוראים באים אמרתי לאבי שבשמים "אני רוצה להתפייס עמך" דהיינו שאני אתחיל שוב להתפלל ולהתנהג כראוי ואתה גם כן תחזיר לי פרנסתי בשפע. ואיך מתפייסים שני אוהבים? על ידי ששותים כוס יי"ש! לכן מזגתי שני כוסות יי"ש ושתיתי כוס אחד, ואמרתי "רבנונו של עולם אתה הרי אינך שותה, על כן אשתה אני במקומך" ושתיתי עוד כוס יי"ש ואיחלתי ברכת "לחיים".

הגבאי התפלא מאד על הדבר וניגש אח"כ להשר שלום לספר זה, אמר לו הרבי: כל הפמליא של מעלה ירדו לראות איך שהיהודי הזה מתרצה ומתפייס עם קונו, לכן הלכתי גם אני לראות את הדבר.

עד כאן דבריו המרגשים של כ"ק הרב מבעלזא שליט"א.

המלצה מוזיקלית | "לחיים טאטע"

הרה"ח ר' יוסף משה כהנא שליט"א הפיק לפני זמן רב את השיר "לחיים טאטע" המתאר את המעשה המרטיט הנזכר, איך ערך החייט הפשוט "לחיים" עם אביו שבשמיים. המילים אמנם באידיש, אבל את הניגון כולכם תבינו...

זה של מהות ה"כוונה" בקרבנות ובמצוות, האם היא "מודעות" או "הרהור המילים", ישמח אותי!

חידה | 'כמ"ד' ו'ד"א' במשמעות שונה

בדרך כלל ראשי התיבות "כמ"ד" מקצרות את המילים "כמאן דאמר" במשמעות של "כדעת הסובר", וכן ראשי התיבות "ד"א" מקצרות את המילים "דבר אחר" במשמעות של "פירוש אחר". אבל בדף שלנו מצאנו בלשון רש"י את ראשי התיבות הללו 'כמ"ד' ו'ד"א' במשמעות שונה לגמרי.

יודעים היכן? מחכה לתשובות שלכם!

סיפור | "לחיים" עם הקב"ה

רש"י אומר שכאשר יהודי אומר "הריני שוחט לשם שלמים" יכול הוא להתפרש שכוונתו "חובה זו אני שוחט לעשות שלום בין קוני לביני".

רואים אנו כאן מושג יהודי "לעשות שלום בין קוני לביני", יהודי "עושה שולעם" עם הקב"ה.

זה מזכיר את הסיפור שכ"ק רבינו הרב מבעלזא שליט"א מספר בהתרגשות:

פעם במוצאי שבת סליחות קרא השר שלום מבעלזא לגבאו ר' אלימלך ואמר לו "בא עמי" הלכו עד הבית האחרון אשר בקצה העיר, נעמדו שם תחת חלון ביתו של חייט העיר, יהודי תמים, והנה ראו איך שלוקח כוס יין שרף ושותה כולו, שוב לוקח עוד כוס יי"ש ושותה כולו, ומברך ברכת